

6. Пірко В. О. Заселення і господарське освоєння Степової України в XVI–XVIII ст. / В. О. Пірко. – Донецьк : Східний вид. дім, 2004. – 224 с.
7. Танцюра В. І. Історія Слобідської України : навч. посіб. / В. І. Танцюра, О. О. Пересада. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – 304 с.
8. Шевцова Є. С. Меценатська діяльність середини XIX – початку XX століття як приклад якісної зміни соціально-культурного життя повітового містечка Старобільськ / Є. С. Шевцова // Луганичина : краєзнавчі розвідки / Матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Старобільськ, 20 квітня 2017 р.) / Під ред. В. С. Курила та ін. – Старобільськ, 2017. – С. 73–79.
9. Сухорада О. В. Вклад дворянської сім'ї Клевезаль в розвиток освіти і культури на Новопсковщині / О. В. Сухорада // Луганичина : краєзнавчі розвідки / Матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Старобільськ, 20 квітня 2017 р.) / Під ред. В. С. Курила та ін. – Старобільськ, 2017. – С. 61–65.
10. Сикало А. В. Предводитель старобільського дворянства Ілля Матвійович Зілоті та його родина / А. В. Сикало // Луганичина : краєзнавчі розвідки / Матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Старобільськ, 20 квітня 2017 р.) / Під ред. В. С. Курила та ін. – Старобільськ, 2017. – С. 93–98.

Ярослав Платмір

ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В ЗАКОНОДАВЧИХ І НОРМАТИВНИХ АКТАХ УКРАЇНИ*

Політика пам'яті є однією зі складових держави як такої. Вона регулює суспільні відносини, формулює затребувані часом колективні уявлення про певні події, постаті, є визначальною для становлення й утвердження національної ідентичності.

Історична (колективна) пам'ять народу не є абстрактною категорією, а включає спогади про свої джерела, історичну еволюцію етносу, видатних постатей нації. Особливу роль тут відіграють мова, традиції, звичаї, цінності, народна творчість, соціально-історичні образи.

В Україні акцентування на розбіжностях у ставленні до трагічних сторінок минулого призводить до перманентного загострення суспільних конфліктів, поглиблення ліній розколу та тривалих протистоянь. Історичний досвід свідчить, що ставлення суспільства до подій і постатей минулого не є незмінним, найчастіше спільноти коригують своє сприйняття. Роблять це задля того, аби мати можливість опертися на нього у вирішенні актуальних поточних завдань або реалізації амбітних проєктів на майбутнє. Колективні уявлення про ключові історичні події слугують основою групової ідентичності й дають змогу членам цієї групи відрізнити себе від інших, позиціонувати себе за принципом «свій/чужий» [1, 34].

* Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за конкурсним проєктом № 2020.02/0103 «Політика пам'яті та історична свідомість населення на окупованих Росією територіях України (ОРДЛО, АР Крим, Севастополь)».

Прийнято кілька законів України, котрі покликані регулювати політику пам'яті в нашій державі. Вони стосуються такого явища як «декомунізація» та Другої світової війни в цілому і були ухвалені Верховною Радою України 9 квітня 2015 р. та підписані 15 травня 2015 р. Президентом України П. Порошенком.

Варто зазначити, що закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом У Другій світовій війні 1939–1945 років» спирається на резолюцію Генеральної Асамблеї ООН від 22 листопада 2004 р. №A/RES/64/257 і є, напевно, найважливішим із усього пакету прийнятих актів. У цьому законі окреслено, що Друга світова війна 1939–1945 рр. розпочалася внаслідок домовленостей двох тоталітарних режимів – націонал-соціалістичного та комуністичного й ними були вчинені численні злочини проти людства та людяності, воєнні злочини та злочини геноциду, що, крім іншого, завдали величезних втрат Україні та Українському народові. Документ також покликаний пам'ятати про «всесвітньо-історичне значення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні», віддавати данину пам'яті всім жертвам того страшного лихоліття та затверджує потребу постійного «піклування про ветеранів війни, учасників визвольного руху, жертв нацизму...» [2].

Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» визначає злочинними гітлерівський і більшовицький (сталінський) режими, по суті ставить «знак рівності» між ними під час Другої світової війни. Акт має за мету недопущення повторення злочинів тоталітарних режимів, будь-якої дискримінації за національною, соціальною, класовою, етнічною, расовою або іншими ознаками у майбутньому, принагідно відновлення історичної та соціальної справедливості, усунення загрози незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України. Закон засуджує комуністичний та націонал-соціалістичний режими безпосередньо в Україні, визначає правові основи заборони пропаганди їхньої символіки та «встановлює порядок ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму» [3].

Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» спрямований на визнання учасників боротьби за незалежність України у XX ст. головними суб'єктами боротьби за відновлення державної незалежності України. Ним визначено права такої категорії осіб на отримання державних і муніципальних соціальних гарантій. Закон передбачає «визнання нагород і військових ступенів (звань) борців за незалежність України в XX ст.», регулює «напрями державної політики щодо національної пам'яті про... борців за незалежність України у XX ст.», встановлює відповідальність за порушення цього законодавства [4].

Закон «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» наголошує на тому, що «архіви

є невід'ємним і незамінним елементом історичної спадщини Українського народу». Констатується право кожного на отримання об'єктивної інформації про історію своєї країни як одну з основ демократичної держави та враховується суспільний інтерес до історії, особливо історії України ХХ ст. Враховується складність проблем, пов'язаних із доступом до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму, що діяли на території сучасної України протягом ХХ ст., суперечливість вимог щодо прозорості, секретності й захисту права на приватність та визнається потреба забезпечення широкого доступу до історичної інформації. У законі також зазначено, що краще розуміння новітньої історії може сприяти запобіганню конфліктам і ворожнечі в суспільстві й визнається те, що «закритість архівів стала однією з передумов анексії півострова Крим та воєнного конфлікту на території Донецької та Луганської областей» [5].

Підсумовуючи вищезазначене, зазначимо: чинні законодавчі акти України покликані надати прозоре та неупереджене висвітлення інформації стосовно подій ХХ ст., насамперед про Другу світову війну та боротьбу за державну незалежність України. Вони покликані популяризувати історію задля уникнення суперечностей у суспільстві, налагодження громадсько-політичного, зрештою, національного діалогу.

1. Луцишин Г. І. *Державна політика історичної пам'яті як чинник консолідації українського суспільства* / Г. І. Луцишин // *Грані*. – 2015. – № 8. – С. 33–38.
2. Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» від 9 квітня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text>.
3. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» від 9 квітня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>.
4. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» від 9 квітня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>.
5. Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917 – 1991 років» від 9 квітня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19#Text>.

АРХЕОЛОГІЯ, ЕТНОЛОГІЯ, СОЦІАЛЬНА АНТРОПОЛОГІЯ, КРАЄЗНАВСТВО

Олена Абразумова

ВІХА – ГОРОДИЩЕ СКИФСЬКОГО ЧАСУ

Трахтемирово-Бучацька ділянка є невичерпною скарбницею наукового матеріалу для фахівців різних галузей науки, у тому числі для істориків та археологів. У зв'язку з поновленням будівництва Канівської ГАЕС сьогодні значно актуалізуються питання охорони археологічних об'єктів у цій зоні [1].

Городище скіфського часу на горі Віха є однією із маловивчених пам'яток регіону. Його дослідженням упродовж останніх років займається Канівська археологічна експедиція Інституту археології НАН України, очолювана Ю. Болтриком. Деякі результати проведених на об'єкті археологічних робіт опубліковані як керівником, так і членами експедиції [2; 3]. Проте досі відсутня узагальнююча робота з окресленої нами теми.

Метою розвідки є огляд та узагальнення наявних матеріалів археологічних досліджень на горі Віха.

Уперше пам'ятку описав В. Антонович. Обстеження в зоні будівництва Канівської гідроакумуляючої ГЕС було здійснено у 1987 р. співробітниками Зарубинецької експедиції Інституту археології АН УРСР С. Максимовим та О. Ригінім. Вони зафіксували вали й рови та дерев'яні конструкції всередині земляних укріплень. При шурфуванні були виявлені фрагменти місцевої кераміки та ручка античної амфори IV–III ст. до н. е. [4, 30].

Стационарно досліджувалося городище Віха у 1989–1991 рр. експедицією ІА АН УРСР під керівництвом Н. Шевченко. Зокрема, були відкриті комплекси житлового та культового характеру, датовані другою половиною – кінцем VI ст. до н.е. Однак матеріали цих досліджень так і не були опубліковані [5].

Продовжено дослідження 2004 р. експедицією В. Петрашенка. Зондуванням площі городища було з'ясовано, що культурний шар простежується під валами, на віддалі від них на другому штику фіксуються окремі знахідки. Культурне визначення городища лишається незмінним.